

Hvorfor er lykken så lunefuld og hvorfor er livet så langt...

Af Karen Ellen Spannow

ANMELDELSE AF
Thomas Hylland Eriksen:
**Jagten på Lykken i
Overflodssamfundet.**
Tiderne Skifter.
264 sider. Kr. 299,-.

Det er en fornøjelse at læse den norske antropolog Thomas Hylland Eriksens bog om den i vestlige lande raserende **affluenza** (sammensat af affluence = overflod og influenza). Hyllands ironiske distance, skarpe iagttagelsesevne og hukommelse for fede og humoristiske citater gør det fristende at læse bogen i et hug. At man sine steder er dybt uenig i de fremlagte synspunkter forringer ikke nydelsen.

Emnet er også fascinerende og på nogle måder næsten bundløst udfordrende. Hvordan kan det være, at vi, som lever i de bedste af alle tider, med rigeligt mad på tallerknerne, skabene fulde af tøj og sko, husene fulde af skærme og køkkener, bilerne fulde af sikkerhedsudstyr, hanerne fulde af vand og vin og ørerne fulde af musik ikke er vanvittig lykkelige og taknemmelige?

Hvis vi sammenligner en ganske almindelig nutidig vestlig levestandard med højadelens i 1700-tallet, så vil sidstnævnte givet tabe i konkurrencen om luksus, sikkerhed og komfort. Vi har fordoblet vores levealder siden da, og kan påregne at selv ret komplicerede lidelser kan behandles og måske oven i købet helbredes. Vi har i stor udstrækning vore egne tænder til vi dør i en høj alder og kan stadig nyde en rød bøf, selv om vi har passeret de 70. Søbemadens tid ER ude.

Vi bevæger os uden de store anstrengelser rundt i vores land og rigtig mange rejser med stor selvfølghed fra den ene ende af verden til den anden. Vi har adgang til uddannelse i omtrent ubegrænset omfang, kan frit låne bøger, legetøj og musik og har råd til at deltage i kurser og debatter. Vi har fritid i

et hidtil uset omfang og tilbuddene om sportsdeltagelse, foreningsliv og underholdning står i kø. Vi har ytringsfrihed og mulighed for at komme til orde – ikke helt retfærdigt fordelt men heller ikke helt uretfærdigt. Som en lille ihærdig mand forsikrede os om i firserne: det går ufatte- ligt godt.

Min sjæl hvad vil du mere, fristes man til at udbrøde, mens man tænker på de mange knap så heldige mennesker, for hvem disse for den globale middelklasse selvfølgelig gode er totalt uopnåelige. Og så er der måske alligevel ikke noget at komme efter, for nu at citere en anden ihærdig herre.

For, påpeger Hylland, der høres megen jammer, og der er tydelige tegn på mental fejlnæring og en udbredt følelse af re- ningsløshed. Vi, som nu har flere fridage end nogensinde før i historien, har aldrig tid. Den store valgfrihed bidrager, uagtet den ihærdigt fremstilles som et gode, hel- ler ikke til vores velbefindende. Vi har så mange valg, at det ofte ender med, at vi slet ikke får valgt. Eller at vi, hvis vi får valgt, så ikke tror, at valget var det rigti- ge. Jeg behøver vist blot at minde om, at vi ikke bare kan vælge i butikkerne mellem den røde og den blå skjorte, men også skal tage stilling til hvem der skal forsyne os med el, telefon, tv og varme, for at alle genkender den frustration, som disse valg indebærer.

Dertil kommer, at den jo i grunden sym- patiske selvstændighed, som hænger sam- men med personlig frigørelse, spænder ben for vore bestræbelser på at holde sammen på familien og trækker spor af ensomhed hen over det sociale landskab. Spørgs- målet om, hvorvidt der er nogen, der for alvor behøver nogen, svæver konstant i luften. Selvcentrering, som dominerer i moderniteten og blomstrer i terapitilbud og wellnessfeber står åbenbart i vejen for den given sig hen til hinanden, vi så alli- gevel savner.

Det der også forhindrer jubelen over overfloden i at bryde ud, er noget så fint som en sammenligningshorisont. Hvordan man har det, kommer an på hvem man sammenligner sig med, og hvilken slags verden man befinder sig i. Selv om ens

betingelser forbedrer sig eller er uændre- de, påvirkes ens vurdering af, hvorvidt de, man sammenligner sig med, har fået end- nu mere. Hvis det er tilfældet forekommer ens eget lod bekymrende lille og utilfreds- heden dominerer.

Sammenligningshorisonten er på spil mange andre steder. Før i tiden ville en fodboldspiller på et lokalt hold ikke drøm- me om at sammenligne sig med en engelsk ligaspiller, men i dag, hvor spillere hand- les over alle grænser, er det sværere at være glad for sin gode position på et tredje divisionshold. Mange lokale præstationer, som tidligere kastede glans over deres udøvere i deres nabolag, kan nu se lidt søl- le ud, fordi de sammenlignes med verdens- præstationer.

I et forsøg på at forklare den udbredte utilfredshed og fraværet af lykke blandt alle disse lykkens pamfiliusser bruger Hylland historien om den store stygge ulv og de tre små grise. Hylland henviser her til Andeby- eller Disneyversionen af den lumske ulvs mange forgæves forsøg på at få de små lækre grise i suppegryden. Da det endelig lykkes, og grisene er ved at bli- ve varmet op med grønsagerne svævende omkring sig i det hede vand, siger praktis- ke gris til den store stygge ulv: Hvad skal du lave i morgen? Ulven bliver helt per- pleks og efter en kort refleksion slipper den grisene fri, for så ved den, hvad mor- gendagen skal bruges til: grisejagt, hvad ellers.

Hylland mener, at vi i velfærdssamfun- dets navn simpelthen har fanget grisene, men i modsætning til ulven har beholdt dem i gryden og nu ikke har noget ordent- lig at tage os til og ingen udfordringer, der for alvor tæller. Dermed har vi også mistet håbet eller gnisten, der er forudsætningen for at føle sig tilfreds, lykkelig og glad. Vi lider med andre ord af flæskestegsforstop- pelse.

Umiddelbart er Store Stygge Ulv Syn- dromet forførende som forklaringsmodel. Men ved nærmere eftertanke er historiens forklaringskraft nok begrænset. For hvor- dan kan det være, at ulven ikke kan gå over til at jage kaniner eller høns? Der står da andet end grise på dens spisesed- del. Og ud fra samme logik, hvorfor udfor-

dres det menneskelige talent for forbedringer af levevilkårene ikke til aktiviteter, der inddrager verdens fattige i kredsen med flæsestegsforstoppelse? For den dag alle lider af det, så kan vi måske tale om, at der ikke er flere udfordringer. Og den dag er nok ret fjern.

Hvis man skal bruge historien om Store Stygge Ulv til at forklare, at vi mennesker ikke er i stand til fuldt ud at nyde frugterne af vores til tider tvivlsomme bestræbelser, var det måske mere relevant at undre sig over, at vi ikke kan få tændt op under gryden og få de grise fyret af, men at vi klamrer os til at grisejagt er det eneste underholdende. For vi holder os med stor beslutsomhed til de problemer, som fylder vores hverdag. At skifte gamle problemer ud med nye synes at være en udfordring, som de færreste er gode til at tage op.

Hvis nogen eksempelvis har den opfattelse, at indvandrere skaber samtlige problemer i Danmark, ja så kan ikke syv vilde heste få dem til at fralægge sig den forklaring. Hvis nogen betragter sundhedsvæsenet som en samling kølige nørder, der ikke har fattet, at livet udspiller sig i forhold til horoskoper og måneskin, er det heller ikke nemt at få ændret indstillingen. Og hvis nogen mener, at menneskelige aktiviteter nu er ved at gøre det af med den kære gamle planet, så kan det være en ganske vanskelig opgave at få dem til at gå ind for, at forskning og ny teknologi snarere end mindre tallerkener kan være svaret. Mærkeligt nok er modstanden mod tekniske nyopdagelser enorm midt i det paradys, som teknikken har skabt.

Guldlok og de tre bjørne trækkes også ind som case, fordi Hylland mener, at historien illustrerer, at det i midten altid er det, der er mest tilpas. Men som jeg husker historien var det nu det mindste af alting, der passede Guldlok bedst, så her er måske et eksempel på en lidt dårlig kildecitering eller en forskel på, hvordan historien fortælles i Danmark og Norge. Men ellers virker det ganske forfriskende at historier, som vi alle sammen (her i det nordiske smørhul) har kendt fra blealderen inddrages, som modeller til at diskutere ud fra.

Hylland skriver indgående om det voldsomme svind i forventningens glæde, som de af nutidens mennesker, der ikke behøver at udskyde deres behov, lider under. Før i tiden (i dette eksempel behøver vi bare at gå tilbage til 70erne) glædede man sig månedsvis til en ferie med sol og sand, og forventningens glæde er den mest uforstyrrede. Nu, mener Hylland, bestiller man ferien dagen før og opdager alt for hurtigt, at det er temmelig kedeligt at ligge på sandet i vandkanten og ikke blive forstyrret af andet end bølgekluk. Desuden er maden på hotellet lidt dårligere, end den man selv kan fremstille, og attraktionerne er opblæste scenarier og langt fra så autentiske og interessante, som brochurerne gav udtryk for. Skuffelse er derfor uundgåelig.

Nu mener jeg ikke nødvendigvis, at alle har den vurdering af charterturistmålene, som Hylland (så vittigt) fremlægger. Der er stadig store grupper, der ser frem til den årlige tur med campingvognen eller charterfly, som ikke er så forvante og blaserede og som virkelig nyder det. Man kan også spørge sig selv, hvorfor Hylland dog plager sig med ferie, som ikke på nogen måde kan opfylde hans forventninger, når han nu forlods kan gennemskue det. Men så har man glemt antropologens dilemma, som i al sin enkelhed er, at man er nødt til at være på stedet for siden at kunne fremsætte sin skarpe analyse af, hvad der foregår. Den antropolog, der holder ferie i sin dejlige baghave, kan jo ikke siden på samme indlevede måde gøre sig lystig over turisternes bevidstløse og forudsigelige vandring mod sol, sand og vand. Man er forpligtet til feltarbejde dvs. til deltagelse i det almindelige liv, før man som antropolog kan have en konkret viden om det. Så man må med andre ord kede sig sammen med informanterne, for at opdage at det, de foretager sig, er kedeligt.

Hylland har gjort et ihærdigt forsøg på at pløje sig gennem den til lykke knyttede litteratur, men der er for meget til at hvert blad er blevet vendt. Der er tilsyneladende også langt mellem snapsene, og ikke mindst i de mange bøger, der er skrevet af lidt for solbrændte mænd med meget hvide tænder, er det svært at hente nogen guld-

korn. Der er en vis forvirring om hvorvidt man taler om tilfredshed, glæde, trivsel, salighed eller lykke og naturligvis mange definitioner på lykken, som gør det svært at sammenligne forskellige udsagn om lykken og vejen til den.

På et punkt savner jeg, at Hylland foretager en dybere og mere kritisk antropologiske analyse af de moderne samfund. Hvorfor har vi altid en apokalypse siddende på skulderen, som vi kan kaste alle vore bekymringer på. Hylland vender ganske vist kort, at klimatruslerne kan være propaganda, men afskriver det straks uden nogen tøven.

Men hvorfor skal der partout være noget at bekymre sig om? Min gamle desillusionerede far, der gennem sit advokatarbejde i årevis mest havde set mennesker fra deres mindre heldige sider, hævdede, at man ikke kan tage bekymringerne fra folk. De insisterer på at have dem. Hvis han havde ret, kan de/vi selvfølgelig forlyste sig med private bekymringer, men der er åbenbart noget appellerende ved de store fælles scenarier, der bringer afgrunden og afslutningen nærmere. Der er trods alt forskel på, om det er den store eller den lille klokke, der ringer. Så mange tropper op, når sirenerne hyler.

Bare i min tid har vi muntret os med både den varme og den kolde krig, hvor vi nærmest troede, at vi alle sammen ville ende i Gulag, hvis ikke vi uafbrudt stirrede mod øst. Samtidig truede befolknings-eksplosionen, med udbredt mangel på mad, vand og andre livsnødvendige goder. For slet ikke at tale om faren for atomkrig, hvor de atomare vintre syntes lige så virkelige som den nedsmeltede nordpol, der nu truer i horisonten, eller hvor det nu er polerne befinder sig. Der har også været en knap så højroset trussel om en ny istid og sikkert flere andre, jeg lige nu har glemt. Dertil må lægges en lang stribe af moralske panikker over brug af diverse nydelsesmidler, de unges sexliv, udledning af gift og gødning og overforbruget af mad.

Eftersom jeg nu længe har overlevet alle

disse truende tilstande, som i øvrigt ikke har forhindret en stadigt stigende levealder og velstand, har jeg lidt svært ved at køre de nyeste bekymringer over klimaet op i femte gear, og jeg synes i hvert fald, vi alle fortjener, at der spørges lidt skarpt til, hvorfor der er så god grobund for alle disse rædselsscenarier. På steder, hvor de burde vide noget om det, er de ikke så enige om, hvorvidt de stigende temperaturer skyldes øget udledning af kultveilte. Men tvivl på den for tiden herskende katastrofeteori har ringe gennemslagskraft og nærmest karakter af forræderi. Hvorfor det forholder sig sådan, at ulykken altid holdes advarende op, ville det have været fint at få et bud på i forbindelse med en nærmere undersøgelse af den store jagt på lykken. Ikke mindst fordi der er en moralsk undertone i bogen, en insisterende undren over, at vi ikke bare tager os sammen og gør noget ved overflodens uheldige virkninger, samt en stadig gentagelse af, at materielle goder ud over de basale ikke gør os det mindste lykkeligere.

Det er også der bogen ender. Vi må, mener Hylland, finde den rette balance mellem markedsøkonomi og planøkonomi, vi må vænne os af med at flyve (mere end nødvendigt – hvad det så er?) og må i det hele taget nedsætte vort forbrug, så klodens overlevelse sikres. Autoritær gammeltdags moralisme er næppe vejen, mener Hylland og er alligevel nødt til at slå netop på det moralske tastatur – for der er jo ikke andet, når våbnene er nedlagt. Og det er måske her katastroferne sniger sig ind gang på gang, som moralens uundværlige pisk, når vi nu ikke længere er rædde for skærsilden og har fået for mange gulerødder?

I sin egen lille jagt på trivsel og salighed kunne man vælge at lægge sig op ad Mark Twain, der altid advarede mod at tage bekymringer for tungt, fordi de fleste har en stærk tendens til ikke at blive til noget, når det kommer til stykket. Og **det** er da lige til at blive lykkelig over.